

Damian Szeleszczuk

Kryminalizacja proceduru „cofania liczników” w świetle projektów nowelizacji *Kodeksu karnego*

Streszczenie

Przedmiotem opracowania są projekty nowelizacji *Kodeksu karnego*, z dni: 7 grudnia 2017 r., 7 maja 2018 r. i 30 maja 2018 r. Przewidują one odpowiedzialność za fałszowanie wskazań licznika kilometrów w pojazdach. Manipulowanie licznikiem może prowadzić do nieprawidłowej oceny przydatności pojazdu w ruchu drogowym. Autor prezentuje genezę przepisów oraz motywy, które zdecydowały o kryminalizacji tego proceduru.

Słowa kluczowe

Nowelizacja *Kodeksu karnego*, oszustwo, licznik kilometrów, przestępstwo, kryminalizacja.

* * *

1. Geneza nowelizacji

W listopadzie 2017 r. w Ministerstwie Sprawiedliwości został zaprezentowany projekt przepisów przewidujących karalność proceduru zmiany wskazań drogomierzy pojazdów mechanicznych, potocznie zwanego „cofaniem liczników”. Propozycje te nawiązują do inicjatywy legislacyjnej z 2011 r. Rozważano wówczas wprowadzenie nowego typu przestępstwa formalnego (projektowany art. 306 § 2 k.k.), polegającego na dokonywaniu modyfikacji wskazań licznika całkowitego przebiegu pojazdu mechanicznego, i zagrożonego karą pozbawienia wolności do lat trzech¹. Prace nad nowelizacją zostały jednak storpedowane przez Komisję Kodyfikacyjną Prawa Karnego, która wyraziła krytyczną opinię o projektowanych zmianach, uznając że są one zbyt kazuistyczne oraz niecelowe².

Dr Damian Szeleszczuk, Katedra Prawa Karnego, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II.

¹ Znnowelizowany art. 306 k.k. miał mieć następującą treść: § 1 Kto usuwa, podrabia lub przerabia znaki identyfikacyjne, datę produkcji lub datę przydatności towaru lub urządzenia, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3. § 2. Tej samej karze podlega ten, kto dokonuje modyfikacji wskazań licznika przebiegu całkowitego pojazdu mechanicznego.

² Opinia Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Karnego KKPK 400/1/11 <https://bip.ms.gov.pl/pl/dzialalnosc/komisje-kodyfikacyjne/komisja-kodyfikacyjna-prawa-karnego/komisja-kodyfikacyjna-prawa-karnego-2009-2013/opinie-komisji-kodyfikacyjnej-prawa-karnego/>

Komisja zwróciła uwagę, że odrębna kryminalizacja byłaby nieuzasadniona. Istnieje bowiem możliwość ścigania sprawców czynów polegających na modyfikacji wskazań licznika całkowitego przebiegu pojazdu mechanicznego, czynionej w istocie rzeczy w celu wprowadzenia w błąd nabywcy tego pojazdu – w oparciu o art. 286 k.k. Podniosła również zarzut braku dostatecznych racji uzasadniających kryminalizację, stwierdzając, że stoją za nią incydentalne przypadki oraz opinia publiczna. W swoim stanowisku zauważyła, iż „przy zapisach elektronicznych rzeczywistego przebiegu samochodów, dokonywanych przy pomocy komputera, wszelkie mechaniczne ingerencje w stan licznika stają się mało skuteczne, a tym samym także bezprzedmiotowe. Falszowanie liczników na dużą skalę miało miejsce w odległej już przeszłości, a obecnie mogłoby dotyczyć jedynie samochodów starych, o niewielkiej (wręcz znikomej) wartości rynkowej”³. Komisja zwróciła również uwagę na okoliczność, że osobom pokrzywdzonym tym procederem przysługują instrumenty cywilnoprawne. Zakwestionowała także umiejscowienie nowego typu rodzajowego przestępstwa w rozdziale XXXVI k.k., grupującym przestępstwa przeciwko obrotowi gospodarczemu. Zdaniem Komisji, zabieg ten eliminowałby z kręgu zachowań karalnych te, które byłyby wymierzone w osoby nieprowadzące działalności gospodarczej, co wypaczałoby ideę kryminalizacji. Negatywne stanowisko Komisji wynikało także z faktu, że w ustawodawstwach obcych brak było rozwiązań analogicznych do projektowanych⁴. Trzeba przyznać, że wiele argumentów przytaczanych przez Komisję Kodyfikacyjną, przemawiających przeciwko kryminalizacji, nie wytrzymało próby czasu. Z drugiej jednak strony warto podkreślić, że omawiane regulacje przewidujące kryminalizację manipulacji liczników samochodowych nie powielają już mankamentów, które stały się przyczyną odrzucenia projektu w 2011 r. Tak na przykład projektodawca dokonał zmiany w tytułacji rozdziału XXXVI k.k. Dotychczas rozdział XXXVI k.k. grupował przestępstwa przeciwko obrotowi gospodarczemu. W nowym brzmieniu rozdział ten będzie zatytułowany „Przestępstwa przeciwko obrotowi gospodarczemu i interesom majątkowym w obrocie cywilnoprawnym”, co pozwala uznać, że rodzajowym dobrem będzie zarówno obrót gospodarczy, jak i interesy majątkowe w obrocie cywilnoprawnym. Tym samym prawnokarną ochroną objęte zostaną także osoby nie prowadzące działalności gospodarczej, co należy uznać za zabieg słuszny⁵.

³ Tamże, s. 3.

⁴ Tamże, s. 6–7.

⁵ Zmiana tytułu rozdziału XXXVI k.k. powoduje daleko idące konsekwencje. Dotyczą one m.in. rodzajowego i indywidualnego dobra chronionego, interpretacji znamion zarówno projektowanego art. 306 a k.k., jak i pozostałych typów czynów zabronionych, umieszczonych w tym rozdziale. Problematyka ta, ze względu na jej znaczenie oraz ograniczone ramy artykułu, będzie przedmiotem odrębnego opracowania.

2. Odpowiedzialność za posługiwanie się nierzetelnym narzędziem pomiarowym w polskim prawie karnym

Projektowane rozwiązania, zmierzające do kryminalizacji manipulacji licznikiem całkowitego przebiegu pojazdu, nawiązują do tych, które funkcjonowały w okresie PRL-u. Na mocy ustawy z dnia 13 lipca 1957 r. *o zwalczaniu spekulacji i ochronie interesów nabywców oraz producentów rolnych w obrocie handlowym*⁶ wprowadzono szczególną odmianę oszustwa (art. 8 i 11).

Analogiczny typ czynu zabronionego, nazywanego w literaturze oszustwem handlowym lub gospodarczym⁷, stypizowany został w art. 225 k.k. z roku 1969⁸. Przewidywał on karalność sprawcy, który przy sprzedaży towaru lub świadczeniu usług, oszukiwał nabywcę co do ilości, wagi, miary, gatunku, rodzaju lub ceny, albo posługiwał się nierzetelnym narzędziem pomiarowym. Przepięstwo to było przestępstwem formalnym w zakresie dyspozycji określającej posługiwanie się nierzetelnym narzędziem pomiarowym, albowiem do znamion tego czynu zabronionego nie należało wyrządzenie szkody po stronie nabywcy.

W *Kodeksie karnym* z 1997 r. zrezygnowano z odrębnej typizacji tzw. *oszustwa handlowego*. Stany faktyczne, kwalifikowane dotychczas jako oszustwo handlowe, objęte zostały zakresem znamion typu zasadniczego oszustwa (art. 286 § 1 k.k.). Nie dotyczy to jednak czynności sprawczej, polegającej na posługiwaniu się nierzetelnym narzędziem pomiarowym. W obecnym stanie prawnym, ze względu na materialny charakter oszustwa, zachowanie takie nie stanowi przestępstwa⁹. Motywem leżącym u podstaw decyzji o dekryminalizacji w tym zakresie była konieczność respektowania konstytucyjnej zasady proporcjonalności ingerencji ustawodawczej w prawa i wolności obywatelskie. Podnoszono, że w odniesieniu do typu czynu zabronionego określonego w art. 225 k.k. z 1969 r., w zakresie, w jakim penalizował on czynność posługiwania się nierzetelnym narzędziem pomiarowym, brak było dostatecznego uzasadnienia aksjologicznego dla dalszej kryminalizacji, która byłaby niezależna od wyrządzenia przez sprawcę szkody majątkowej¹⁰.

⁶ Dz. U. z 1957 r., Nr 39, poz. 171 ze zm.

⁷ Por. W. Świda, (w:) I. Andrejew, W. Świda, W. Wolter, *Kodeks karny z komentarzem*, Warszawa 1973, s. 710.

⁸ Art. 225 § 1. Kto, przy sprzedaży towaru lub świadczeniu usług oszukuje nabywcę co do ilości, wagi, miary, gatunku, rodzaju lub ceny albo posługuje się nierzetelnym narzędziem pomiarowym, podlega karze pozbawienia wolności do lat 5. § 2. Tej samej karze podlega, kto przy nabyciu produktów rolnych lub hodowlanych oszukuje dostawcę co do ilości, wagi, miary, gatunku lub ceny albo posługuje się nierzetelnym narzędziem pomiarowym.

⁹ Por. M. Dąbrowska-Kardas, P. Kardas, (w:) A. Zoll (red.) *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*, t. III, *Komentarz do art. 278–363*, Warszawa 2016, s. 251.

¹⁰ Odpowiedź podsekretarza stanu w Ministerstwie Sprawiedliwości, M. Królikowskiego, na interpelację nr 7898 w sprawie bezkarności w cofaniu liczników samochodowych oraz innych manipulacji przy sprzedaży samochodów używanych – <http://www.sejm.gov.pl/sejm7.nsf/InterpelacjaTresc.xsp?key=5C81E558>

3. Projekty nowelizacji

Zainicjowane w listopadzie 2017 r. prace doprowadziły do przedstawienia pierwszej wersji projektu nowelizacji *Kodeksu karnego* oraz ustawy – *Prawo o ruchu drogowym*, z dnia 7 grudnia 2017 r.¹¹ Efektem dalszych prac były kolejne wersje projektów, pochodzące z dnia 7 maja 2018 r.¹² i 30 maja 2018 r.¹³, które obejmowały kryminalizacją następujące czyny (art. 306a § 1–2 k.k.):

- zmianę wskazań stanu licznika całkowitego przebiegu pojazdu mechanicznego (art. 306a § 1 k.k.);
- ingerencję w prawidłowość pomiaru licznika całkowitego przebiegu pojazdu mechanicznego (art. 306a § 1 k.k.);
- zlecenie innej osobie zmiany wskazań stanu licznika przebiegu całkowitego pojazdu mechanicznego lub ingerencji w prawidłowość pomiaru takiego licznika (art. 306a § 2 k.k.).

We wszystkich trzech projektach zmianie nie uległ „wyjściowy” typ czynu zabronionego, stypizowany w art. 306a § 1 k.k. Jedynie projekty z 2018 r., jako osobny typ czynu zabronionego, wyodrębniały zlecenie innej osobie dokonanie zmiany lub modyfikacji licznika. Jednocześnie zawężyły one zakres kryminalizacji w stosunku do pierwotnego projektu nowelizacji, z grudnia 2017 r., który dodatkowo zawierał podstawy do pociągnięcia do odpowiedzialności sprawcy, który dokonuje wymiany licznika przebiegu całkowitego pojazdu i nie zawiadamia o wymianie tego licznika, nie podaje tego w zawiadomieniu danych wymaganych ustawą, nie przedstawia pojazdu w stacji kontroli pojazdów w celu sprawdzenia, czy licznik, zgodnie ze swoim przeznaczeniem, odmierza przebieg pojazdu lub uniemożliwia dokonanie odczytu wskazania tego licznika wraz z jednostką miary.

¹¹ Projekt z dnia 7 grudnia 2017 r. wraz z uzasadnieniem, dostępny na stronach Rządowego Centrum Legislacji pod adresem: <https://legislacja.rcl.gov.pl/projekt/12307059/katalog/12484405#12484405>. Znowelizowany art. 306a k.k. miał mieć następujące brzmienie: § 1. Kto zmienia wskazanie licznika całkowitego przebiegu pojazdu mechanicznego lub ingeruje w prawidłowość jego pomiaru, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5. § 2. Tej samej karze podlega, kto, wbrew przepisom ustawy, dokonuje wymiany licznika całkowitego przebiegu pojazdu, nie zawiadamia o wymianie licznika całkowitego przebiegu pojazdu, nie podaje w zawiadomieniu danych wymaganych ustawą, nie przedstawia pojazdu w stacji kontroli pojazdów w celu sprawdzenia, czy licznik, zgodnie ze swoim przeznaczeniem, odmierza przebieg pojazdu lub uniemożliwia dokonanie odczytu wskazania tego licznika wraz z jednostką miary.

¹² <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/12307059/12484437/12484438/dokument342898.PDF>. Art. 306a § 1. Kto zmienia wskazanie licznika przebiegu całkowitego pojazdu mechanicznego lub ingeruje w prawidłowość jego pomiaru podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5. § 2. Tej samej karze podlega, kto zleca innej osobie wykonanie czynów, o których mowa w ust. 1.

¹³ <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/12307059/12484437/12484438/dokument346479.PDF>. Art. 306a § 1. Kto zmienia wskazanie licznika przebiegu całkowitego pojazdu mechanicznego lub ingeruje w prawidłowość jego pomiaru podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5. § 2. Tej samej karze podlega, kto zleca innej osobie wykonanie czynów, o których mowa w ust. 1. § 3. W wypadku mniejszej wagi, sprawca czynu określonego w § 1 lub 2 podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

W świetle projektów pochodzących z maja 2018 r., uchybienie tym obowiązkom może stanowić podstawę do odpowiedzialności w oparciu o przepisy *Kodeksu wykroczeń* (art. 97).

Tytułem uwag ogólnych należy zauważyć, że projekt z dnia 30 maja 2018 r., jako jedyny z dotychczasowych, przewiduje uprzywilejowany typ przestępstwa w obydwu jego odmianach, w postaci przypadku mniejszej wagi (art. 306a § 3 k.k.).

4. Ratio legis projektowanych zmian

Uzasadnieniem projektowanych zmian jest przeciwdziałanie społecznie nieakceptowalnemu zjawisku, polegającemu na nieuprawnionej ingerencji we wskazanie licznika całkowitego przebiegu pojazdu mechanicznego. Proceder ten, w ocenie projektodawców, przybrał charakter masowy, uzasadniający ingerencję prawa karnego w tę sferę działalności człowieka. Prawnokarne środki nie są jedynymi, za pomocą których projektodawca zamierza przeciwdziałać patologiom związanym z procederem nieuprawnionej ingerencji we wskazania licznika. Funkcję tę mają pełnić również środki o charakterze administracyjnym, nakładając na właścicieli i posiadaczy pojazdów mechanicznych, jak również podmioty i służby państwowe, pewne obowiązki, zmierzające do zapobiegania i przeciwdziałania manipulacjom. Administracyjny charakter ma także norma sankcyjna, dopuszczająca wymianę licznika przebiegu całkowitego pojazdu tylko wówczas, gdy licznik (w ogóle) nie odmierza przebiegu pojazdu, w sytuacji, w której ze względu na jego przeznaczenie, powinien ten przebieg odmierzać, lub gdy konieczna jest wymiana elementu związanego nierozzerwalnie z licznikiem. Innymi słowy, nowelizacja, co do zasady, zabrania wymiany licznika przebiegu całkowitego pojazdu. Jedynymi sytuacjami usprawiedliwiającymi taką wymianę będą:

- uszkodzenie licznika, uniemożliwiające jego dalsze poprawne działanie, lub
- konieczność wymiany elementu pojazdu, a wraz z nim licznika, w przypadku, gdy jest on konstrukcyjnie nierozzerwalnie związany z tym elementem, i wymiana niesprawnego elementu bez wymiany licznika jest technicznie niemożliwa.

Jak konkretyzuje się w uzasadnieniu, licznik będzie mógł być wymieniony tylko na licznik sprawny oraz przeznaczony dla typu pojazdu, w którym wymiana ma nastąpić. Innymi słowy, licznik będzie mógł być wymieniony na licznik odpowiadający montowanemu fabrycznie w danej marce, typie i modelu pojazdu oraz odmierzający przebieg w tych samych jednostkach miary, co licznik pierwotny. Brak bowiem jakiegokolwiek racjonalnego uzasadnienia dla wymiany drogomicrza, poza przypadkami, gdy nastąpiła jego awaria, niepozwalająca realizowanie jego celu, lub gdy licznik musi być wymieniony wraz z uszkodzonym elementem pojazdu, nierozzerwalnie związanym z tym licznikiem¹⁴.

¹⁴ Uzasadnienie projektu z dnia 30 maja 2018 r., s. 6–7.

Głównym motywem ustawodawczym był fakt, że „przebieg samochodu jest jednym z istotnych elementów wpływających na ocenę jego stanu technicznego. Sposób eksploatacji pojazdu ma przecież bezpośredni wpływ nie tylko na zużycie poszczególnych jego elementów, ale także na jego stan techniczny w całości. W ten sposób, wielkość przebiegu pojazdu bezpośrednio rzutuje na jego wartość rynkową”¹⁵. Równie istotnym bodźcem dla podjęcia prac legislacyjnych stała się nieskuteczność dotychczas obowiązujących instrumentów prawnokarnych¹⁶. Wymaga podkreślenia, że projekt realizuje dyrektywę 2014/45 UE z dnia 3 kwietnia 2014 r. Parlamentu Europejskiego i Rady, w sprawie okresowych badań zdatności do ruchu drogowego pojazdów silnikowych i ich przyczep równocześnie uchylająca dyrektywę 2009/40 WE¹⁷. Nadrzędnym celem dyrektywy jest poprawa bezpieczeństwa w ruchu drogowym. W motywie 25 stwierdza się, że „oszustwo, polegające na fałszowaniu przebiegu, powinno być traktowane jako przestępstwo podlegające sankcji, ponieważ manipulacja przebiegiem może prowadzić do błędnej oceny stanu zdatności pojazdu do ruchu drogowego”¹⁸. Jednocześnie w art. 8 ust. 6 zauważa się, że „stwierdzone manipulacje mechanizmem drogomierza w celu zmniejszenia lub zafałszowania przebiegu pojazdu podlegają skutecznym, proporcjonalnym, odstrasającym i niedyskryminującym sankcjom”.

5. Skala procederu

Według szacunkowych danych, liczba samochodów z „przekreślonym” licznikiem kilometrów wynosi 240 tysięcy, czyli 1,27% wszystkich samochodów w Polsce. Inne dane wskazują jednak, że problem ten może dotyczyć aż 20% pojazdów. Zakres cofnięcia licznika wynosi od 10 do 40% faktycznie przejechanych kilometrów. W praktyce skala tego procederu może być jednak znacznie większa¹⁹. Sami handlarze przyznają, że nawet 90% samochodów ściągniętych z Zachodu i wystawionych na sprzedaż ma „kręcone” liczniki. Roczny import używanych samochodów wynosi blisko 800 tysięcy W 2013 r. odsetek samochodów starszych niż dziesięć lat wynosił 48%, a w 2015 r. już 56%²⁰.

¹⁵ Tamże, s. 5.

¹⁶ Tamże, s. 6.

¹⁷ Dz. U. Unii Europejskiej L 127 z dnia 29 kwietnia 2014 r., s. 51–128.

¹⁸ Można poddać w wątpliwość, czy w polskiej wersji dyrektywy w prawidłowy sposób przetłumaczony został termin „offence”, użyty w punkcie 25 preambuły do Dyrektywy 2014/45. Tam, gdzie prawodawca unijny zobowiązuje do kryminalizacji, używa sformułowania „criminal offence” (tak w Dyrektywie Market Abuse II, Dyrektywa nr 2014/57/EU). Samo „offence” należy rozumieć jako delikt penalny, czyli czyn zabroniony, zagrożony karą o charakterze represyjnym. Nie przesądza to jednak reżimu odpowiedzialności w ramach odpowiedzialności represyjnej. Z całą pewnością nie wyklucza to przyjęcia w ustawodawstwie krajowym odpowiedzialności za czyn zabroniony jako wykroczenie.

¹⁹ <http://auto.dziennik.pl/aktualnosci/artykuly/544398,cepik-licznik-przekrecony-samochody.html>

²⁰ <http://wyborcza.biz/biznes/1,147584,18423476,cala-polska-cofa-liczniki-zmiany-w-prawie-niepomogly.html?disableRedirects=true>

6. Nieskuteczność dotychczasowych instrumentów

W uzasadnieniu projektu z dnia 30 maja 2018 r.²¹ wskazuje się na okoliczność, że w wielu sytuacjach kwalifikacja czynu polegającego na fałszowaniu wskazań licznika przebiegu pojazdu z przepisu dotyczącego przestępstwa oszustwa stypizowanego w art. 286 k.k., jest niewystarczająca. Strona przedmiotowa tego czynu zabronionego polega na doprowadzeniu do niekorzystnego rozporządzenia mieniem poprzez wprowadzenie w błąd, wyzyskanie błędu lub wyzyskanie niezdolności do należytego pojmowania przedsiębranego działania.

W literaturze zauważa się, że ustawa nie wskazuje sposobów, za pomocą których może dojść do wprowadzenia w błąd. Jest to więc możliwe przy wykorzystaniu wszelkich sposobów i metod, które doprowadzą do powstania rozbieżności między świadomością osoby rozporządzającej mieniem, a rzeczywistym stanem rzeczy²². Oczywiście jest zatem, że wprowadzenie w błąd może polegać na modyfikowaniu zapisów stanu licznika samochodowego²³, które doprowadzają do powstania rozbieżności między świadomością osoby rozporządzającej mieniem (przekonanie o prawdziwości zapisów ujawnionych na stanie licznika), a rzeczywistym stanem rzeczy (prawdziwym przebiegiem samochodu). Zasadnie w piśmiennictwie przyjmuje się, że wprowadzenie w błąd może także przybrać postać przemilczenia, a więc nieprzekazania przez sprawcę prawdziwych informacji dotyczących stanu faktycznego²⁴ (np. tego, że stan licznika został zmniejszony, co wpływa na ocenę stanu technicznego samochodu i tym samym jego wartości rynkowej). Wyzyskanie błędu jest interpretowane jako zaniechanie przekazania osobie dokonującej rozporządzenia mieniem informacji, dotyczących rzeczywistego stanu rzeczy, połączone z jakąkolwiek formą doprowadzenia do niekorzystnego rozporządzenia mieniem przez osobę pozostającą w błędzie. W odniesieniu do tej postaci oszustwa milcząco zakłada się, że sprawca niepodejmujący określonych czynności miał, według okoliczności konkretnego przypadku, zarówno obowiązek, jak i możliwość wyprowadzenia osoby rozporządzającej mieniem z błędu, oraz, że niepodjęcie czynności zmierzających do wyprowadzenia z błędu – a więc wyzyskanie tego stanu świadomości osoby rozporządzającej mieniem – jest sprawcy przypisywalne²⁵.

Kwalifikacja czynu polegającego na modyfikacji licznika, jako oszustwa (art. 286 k.k.) jest uzależniona zarówno od tego, czy w wyniku wprowadzenia w błąd lub wyzyskania błędu doszło do niekorzystnego rozporządzenia mieniem, jak również od tego, jaką rolę w przestępczym procederze odgrywała osoba bezpośrednio ingerująca we wskazanie licznika. W ocenie komisji opiniującej projekt z 2011 r.,

²¹ Uzasadnienie projektu z dnia 30 maja 2018 r., s. 6.

²² Por. M. Dąbrowska-Kardas, P. Kardas, (w:) A. Zoll (red.) *Kodeks karny*, s. 260.

²³ Tamże, s. 266.

²⁴ Por. m.in. J. Makarewicz, *Kodeks karny z komentarzem*, Lwów 1938, s. 609; J. Bafia, K. Mioduski, K. Siewierski, *Kodeks karny. Komentarz. Część szczególna*, Warszawa 1987, s. 263.

²⁵ Por. M. Dąbrowska-Kardas, P. Kardas, (w:) A. Zoll (red.), *Kodeks karny*, s. 268–269.

zaniżenie wskazań licznika przebiegu pojazdu, jako czynność zmierzającą do wprowadzenia kontrahenta w błąd co do faktycznego przebiegu, w celu osiągnięcia przez sprawcę korzyści majątkowej z jednej strony, a z drugiej – w celu doprowadzenia kontrahenta do niekorzystnego rozporządzenia mieniem własnym lub cudzym – może uzasadniać odpowiedzialność za oszustwo, popełnione w postaci usiłowania (art. 13 § 1 k.k. w zw. z art. 286 § 1 k.k.) – o ile tak spreparowany samochód zostanie oferowany kontrahentowi przez sprawcę w trakcie negocjacji związanych z zawarciem umowy kupna-sprzedaży. Jeżeli dojdzie do sprzedaży takiego samochodu (co spowoduje niekorzystne rozporządzenie przez nabywcę mieniem własnym lub cudzym), sprzedawca (sprawca), który spowodował zaniżenie wskazań licznika, albo przemilczał fakt dokonania zmian w zapisie licznika, będzie odpowiadał za dokonanie oszustwa (art. 286 § 1 k.k.). Osoba, która faktycznie dokonała zmian w liczniku na zlecenie właściciela lub posiadacza samochodu – jeśli działała w zamiarze, aby jej zleceniodawca dopuścił się przestępstwa oszustwa – realizuje znamiona *pomocnictwa* do tego przestępstwa (art. 18 § 3 k.k. w zw. z art. 286 § 1 k.k.)²⁶.

Uwzględniając okoliczności sprawy, nie można oczywiście wykluczyć, że osoba taka może ponieść odpowiedzialność jako *współsprawca* oszustwa. W praktyce jednak, przypisanie odpowiedzialności karnej za przestępstwo oszustwa, w stosunku do sprawcy, dopuszczającego się procederu polegającego na manipulowaniu wskazaniami licznika całkowitego przebiegu pojazdu, nie jest sprawą prostą, przede wszystkim w aspekcie dowodowym. Jak podkreśla się w uzasadnieniu, problem pojawia się już w zakresie ustalenia sprawcy zaniżenia wskazań licznika samochodowego w sytuacji, gdy samochód nie pochodzi od pierwszego właściciela²⁷. Wówczas bowiem, gdy pojazd stanowił już przedmiot własności kilku podmiotów, podstawowym problemem dowodowym jest stwierdzenie, który z właścicieli (bądź nawet posiadaczy) pojazdu dokonał przedmiotowego zaniżenia wskazań licznika. Inną trudnością jest przypisanie pomocnikowi lub współsprawcy *zamiaru* odnośnie do tego, aby inny podmiot dokonał czynu zabronionego (w przypadku pomocnictwa), albo tego, że wspólnie z inną osobą zostanie popełnione przestępstwo (w przypadku współsprawstwa). Jak zauważono w opinii Sądu Najwyższego²⁸, „Osoby trudniące się cofaniem liczników mają w zwyczaju wskazywać, że świadczą usługi, które same w sobie są legalne, argumentując w ten sposób, że nie mają wiedzy o faktycznych celach ich zleceniodawców, ani tym bardziej nie mają przestępczego zamiaru. Trafnie zatem proponuje się, aby zlikwidować sam

²⁶ Opinia Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Karnego KKKP 400/1/11 (<https://bip.ms.gov.pl/pl/dzialalnosc/komisje-kodyfikacyjne/komisja-kodyfikacyjna-prawa-karnego/komisja-kodyfikacyjna-prawa-karnego-2009-2013/opinie-komisji-kodyfikacyjnej-prawa-karnego>), s. 5.

²⁷ Uzasadnienie projektu z dnia 30 maja 2018 r., s. 5.

²⁸ Uwagi SN do projektu ustawy z dnia 24 stycznia 2018 r. o *zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy – Prawo o ruchu drogowym* (<https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/12307059/12484417/12484420/dokument328113.pdf>).

proceder polegający na oferowaniu usług zaniżania wskazań licznika całkowitego przebiegu w pojeździe mechanicznym. Przepis ten, wypełniając istniejącą lukę, zagwarantuje pewność obrotu i zapobiegnie „nieuczciwym, oszukańczym praktykom sprzedających pojazdy mechaniczne”²⁹.

7. Uwagi końcowe

Projektowany typ czynu zabronionego, ujęty w art. 306a k.k., ma charakter formalny. Takie bezskutkowe ujęcie przestępstwa niewątpliwie poszerza zakres penalizacji. Projektodawca, dążąc do skuteczniejszego zagwarantowania pewności obrotu związanego z pojazdami mechanicznymi, oraz do zapewnienia ochrony interesów majątkowych w obrocie cywilnoprawnym, rozciągnął penalizację na przedpole naruszenia dobra prawnego. Jak się wydaje, jest to uzasadnione koniecznością bardziej intensywnej ochrony wymienionych dóbr oraz znaczną szkodliwością zachowań, polegających na modyfikacji wskazań licznika kilometrów dla obrotu gospodarczego oraz interesów majątkowych w obrocie cywilnoprawnym. Pewne znaczenie ma też masowość tego procederu.

Decyzja o kryminalizacji tego rodzaju zachowań wpisuje się we współczesne tendencje zauważalne w prawie karnym, wyrażające się w podkreśleniu roli i znaczenia funkcji ochronnej prawa karnego. Typizując przestępstwa formalne, ustawodawca eksponuje tę funkcję, która wyraża się w zapobieganiu naruszeniu pewnych dóbr prawnych³⁰. Przepisy określające przestępstwa bezskutkowe mają do spełnienia jeszcze jedną funkcję. Mają one bowiem charakter subsydiarny, w takim znaczeniu że znajdują zastosowanie wtedy, gdy względy natury praktyczno-dowodowej uniemożliwiają ukaranie za przestępstwo materialne (w naszym przypadku – oszustwo)³¹.

Przedstawione uwagi, w połączeniu z wyartykułowanymi w uzasadnieniu projektu motywami ustawodawczymi, zdają się wskazywać, że projektowana nowelizacja, w zakresie, w jakim przewiduje karalność modyfikacji wskazań licznika, ma charakter *kryminalizacji uproszczonej*. L. Gardocki rozumie przez nią kryminalizację, polegającą na objęciu zastępczo normą prawnokarną określonych zachowań, zamiast tych, które są trudno udowodnialne, lecz ukryte za zachowaniami kryminalizowanymi, albo określonych zachowań, po to, by zapobiec innym, o większym ładunku społecznej szkodliwości³². W literaturze wskazuje się trzy zasadnicze powody, dla których ustawodawca posługuje się taką uproszczoną formułą kryminalizacji. Są to:

- omówiony już wyżej aspekt prewencyjny,
- względy legislacyjne oraz

²⁹ Uzasadnienie projektu z dnia 30 maja 2018 r., s. 7.

³⁰ Por. L. Gardocki, *Uproszczone formy penalizacji*, PiP 1975, nr 8–9, s. 75.

³¹ Tamże, s. 76.

³² Szerzej por. L. Gardocki, *Zagadnienia teorii kryminalizacji*, Warszawa 1990, s. 67.

- trudności dowodowe³³.

Analizując przewidywane rozwiązania trudno oprzeć się wrażeniu, że zarówno sama decyzja o kryminalizacji, jak i jej zakres, zostały zdeterminowane trudnościami, związanymi z udowodnieniem realizacji podmiotowych znamion oszustwa. Niewątpliwie podważa to zasadność kryminalizacji i otwiera pole do dyskusji, czy odpowiednim rozwiązaniem nie byłaby typizacja czynu zabronionego jako wykroczenia.

Bibliografia

1. Andrejew, I., Świda, W., Wolter, W. (1973). *Kodeks karny z komentarzem*, Warszawa.
2. Bafia, J., Mioduski, K., Siewierski, K. (1987). *Kodeks karny. Komentarz. Część szczególna*, Warszawa.
3. Gardocki, L. (1982). *Typizacja uproszczona*, *Studia Iuridica*, nr 10.
4. Gardocki, L. (1975). *Uproszczone formy penalizacji*, PiP, nr 8–9.
5. Gardocki, L. (1990). *Zagadnienia teorii kryminalizacji*, Warszawa.
6. Makarewicz, J. (1938). *Kodeks karny z komentarzem*, Lwów.
7. Zoll, A. (red.) (2016). *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*, t. III, *Komentarz do art. 278–363*, Warszawa.

* * *

Criminalisation of „odometer falsification” in the light of draft amendments to the *Penal Code*

Abstract

The subject of the study are draft amendments to the Penal Code of: December 7, 2017, May 7, 2018 and May 30, 2018. They provide the responsibility for the fraud of the odometer of motor vehicles. Manipulation of an odometer may lead to an incorrect evaluation of the roadworthiness of a vehicle. The author presents genesis of the regulations and indicates the motives that led to the criminalisation.

Key words

Amendment of the *Penal Code*, fraud, odometer, criminalisation, criminal offence.

³³ Por. tegoż, *Typizacja uproszczona*, *Studia Iuridica* 1982, nr 10, s. 75.